Financial Accounting Research

Financial Accounting Research
E-ISSN: 2322-3405
Vol. 16, Issue 2, No.60, Summer 2024, P:119-140
Received: 03.12.2024 Accepted: 19.04.2025

The Pathology of Insistence on Indirect Disclosure of Operating Cash Flows

Esmail Farzaneh Kargar: Ph.D. Student, Department of Accounting, Faculty of Management and Economics, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.
fkargar@hormozgan.ac.ir

Mehdi Bahar Moghadam*: Associate Professor, Department of Accounting, Faculty of Management and Economics, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran.
mbahar@uk.ac.ir

Abstract
This study examines the gap between investors' and financial managers' views on the presentation of operating cash flows. The method used is three separate surveys conducted through structured questionnaires on random samples of private investors (384 people), financial managers (201 people), and auditors (265 people). Evidence collected from private investors shows that about 85% prefer the direct method for presenting operating cash flows and demand information on "cash receipts from customers" as the most important operating cash flow. This is while less than a third of them believe it is possible to reasonably estimate such information using indirect method disclosures and other financial statements. On the other hand, there is a significant difference in the views of preparers and auditors regarding the possibility of preparing a cash flow statement using the direct method. Most of the auditors in the sample believe it is possible to disclose the operating cash flow section directly, considering cost-benefit considerations, for the company whose financial statements they audit; however, only about 9% of financial managers believe so. These two groups also disagree about the reasons for support. Therefore, from the overall findings, it can be inferred that there is a gap between accountants' practical procedures and investors' expectations; a gap that can undermine the desired quality of financial reporting. This study, by carefully examining the opinions of people related to the cash flow statement from the preparation stage to its use, attempts to expand the existing literature on the cash flow statement throughout its life cycle in the Iranian environment.

Keywords: Cash Flow Statement, Direct Method, Indirect Method, Operating Cash Flows.

Introduction
Prior research (e.g., Orpurt & Zang, 2009) suggests that the direct method provides more decision-useful information, particularly for forecasting future cash flows. However, accountants still favor the indirect method, raising concerns about the motivations and potential inefficiencies underlying this preference. This study uses the concepts of "insistence" and "pathology" to critically assess the persistence of this accountants' behavior and, drawing on agency theory and user-oriented financial reporting, seeks to examine the alignment of current practice with the needs and expectations of stakeholders (particularly private investors); the rationale behind this trend and its implications. Accordingly, the study poses several key questions: How do investors utilize the cash flow statement in practice, and what is their preferred method of reporting? Are investors able to reasonably estimate the components of operating cash flows only available under the direct method? The study also explores the perspectives of financial managers and auditors to assess the feasibility and justification for a shift toward the direct method.

* Corresponding author
2322-3405 © The author(s) Publisher: University of Isfahan

This is an open access article under the CC-BY-NC 4.0 License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0).
10.22108/far.2025.143581.2084

Research Method

In this study, to find the necessary evidence to answer the questions raised, the required data were collected through a survey of target individuals in three communities: private investors, financial managers, and auditors. Given the size of the communities for financial managers of companies (405 companies) and the certified auditors (820 people) and the lack of clarity of the community framework for private investors, using the Morgan table, the sample size for investors will be 384, auditors 265, and financial managers 201. The questionnaires used in the surveys were structured and were distributed and implemented online to increase participation.

Findings

The findings showed that most investors use the cash flow statement in their economic decision-making, and this use is mainly to assess the liquidity and predict the future cash flows of the company. Supplementary findings showed that while investors consider the cash flow statement to be the most useful part of the financial statements in assessing a company's liquidity; however, this financial statement is in third place in terms of usefulness in predicting future cash flows. In examining the preferences of private investors, evidence shows that about 85% of people prefer the direct method for presenting operating cash flows. They consider "cash receipts from customers" as the most important operating cash flow, and most investors who use the cash flow statement in economic decision-making consider direct disclosure of this item to be very important. This is even though less than one-third of investors believe it is possible to reasonably estimate this item using indirect method disclosures and other financial statements. On the other hand, although the findings of this study show that preparers of financial statements cite management discretion as the most important reason for their opposition to the direct method, auditors have a different view. Auditors state that the most important reason is that the indirect method provides a better relation between the cash flow statement and other financial statements. The results show that this disagreement regarding the possibility of disclosing the operating cash flow section using the direct method also exists between preparers and auditors.

Conclusion & Results

The set of findings indicates that there is no clear consensus among professionals on the feasibility of implementing the direct method and the reasons for supporting the indirect method. While accounting standards seek to promote transparency and accountability in financial reporting, ignoring user expectations can reduce the effectiveness of the information provided. Insistence on using the indirect method affects the qualitative characteristics of financial reporting. This method reduces reliability (fair presentation) because it is based on the income statement, which is prone to error and does not rely on initial transactions. Also, the characteristic of "relevance" is impaired, because the findings of this study show that the indirect method is severely criticized for not paying attention to the needs of users. As a result, the lack of compliance of practical procedures with user expectations and the decline in the qualitative characteristics of financial reporting can prevent investors from effectively using the cash flow statement in economic decision-making. The findings of this study highlight the need to revise standards and the requirement to use the direct method.

پژوهش‌های حسابداری مالی
سال شانزدهم، شماره دوم، پیاپی (٦٠)، تابستان ١٤٠٣، ص: ١١٩-١٤٠
تاریخ وصول: ١٤٠٣/٠٩/١٣ تاریخ پذیرش: ١٤٠٤/٠١/٣٠

آسیب‌شناسی پافشاری بر افشای جریان‌های نقدی عملیاتی به روش غیرمستقیم

اسماعیل فرزانه کارگر: دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
mailto:fkargar@hormozgan.ac.ir
مهدی بهارمقدم*: دانشیار، گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.
mbahar@uk.ac.ir

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی شکاف بین دیدگاه سرمایه‌گذاران و مدیران مالی نسبت به ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی انجام شده است. روش استفاده‌شده سه پیمایش جداگانه است که از طریق پرسشنامه‌های ساختاریافته بر روی نمونه‌های تصادفی از سرمایه‌گذاران خصوصی (٣٨٤ نفر)، مدیران مالی (٢٠١ نفر) و حسابرسان (٢٦٥ نفر) به اجرا درآمده است. شواهد گردآمده از سرمایه‌گذاران خصوصی نشان می‌دهد حدود ٨٥ درصد روش مستقیم را برای ارائهٔ جریان‌های نقد عملیاتی ترجیح می‌دهند و اطلاعات مربوط به «دریافت‌های نقدی حاصل از فروش کالا و ارائهٔ خدمات» را به عنوان مهم‌ترین جریان نقدی عملیاتی تقاضا می‌کنند. این در حالی است که کمتر از یک‌سوم آنها معتقد هستند امکان برآورد معقول چنین قلم اطلاعاتی، با استفاده از افشائیات روش غیرمستقیم و سایر صورت‌های مالی، وجود دارد. از سوی دیگر، در خصوص امکان‌پذیری تهیهٔ صورت جریان‌های نقدی به روش مستقیم، دیدگاه تهیه‌کنندگان و حسابرسان تفاوتی معنادار دارد. بیشتر حسابرسان عضو نمونه معتقد هستند امکان افشای بخش جریان‌های نقدی عملیاتی به روش مستقیم و با رعایت ملاحظات هزینه – منفعت وجود دارد؛ اما فقط حدود ٩ درصد از مدیران مالی چنین اعتقادی دارند. این دو گروه، در خصوص دلایل حمایتی خود نیز اختلاف‌نظر دارند. بنابراین، از مجموع یافته‌ها وجود شکاف بین رویه‌های عملی حسابداران و انتظارات سرمایه‌گذاران استنباط می‌شود؛ شکافی که می‌تواند کیفیت مطلوب گزارشگری مالی را خدشه‌دار کند. این مطالعه با بررسی دقیق نظرات افراد مرتبط با صورت جریان‌های نقدی از مرحلهٔ تهیه تا استفاده، تلاش کرده است تا ادبیات موجود دربارهٔ صورت جریان‌های نقدی در طول چرخهٔ عمر آن را در محیط ایران توسعه دهد.

واژه‌های کلیدی: صورت جریان‌های نقدی، روش مستقیم، روش غیرمستقیم، جریان‌های نقد عملیاتی.

* نویسنده مسئول

2322-3405 © The author(s) Publisher: University of Isfahan
This is an open access article under the CC-BY-NC 4.0 License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0).
10.22108/far.2025.143581.2084

مقدمه

نحوهٔ گزارشگری جریان‌های نقدی فعالیت‌های عملیاتی همواره یکی از مباحث مهم در حوزهٔ حسابداری و گزارشگری مالی بوده است. با وجود پژوهش‌های گسترده و توصیه‌های سیاست‌گذاران مالی، همچنان بیشتر تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی از روش غیرمستقیم برای ارائهٔ این اطلاعات استفاده می‌کنند (King, 2023). این امر پرسش‌هایی را دربارهٔ دلایل این انتخاب و پیامدهای آن برای استفاده‌کنندگان، به ویژه سرمایه‌گذاران، ایجاد کرده است.

پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند اطلاعات ارائه‌شده در روش مستقیم شفافیت بیشتری دارد و به سرمایه‌گذاران در ارزیابی عملکرد مالی و پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی بیشتر کمک می‌کند (Orpurt & Zang, 2009). استانداردهای حسابداری نیز روش مستقیم را ارجح دانسته‌اند. با این حال، بیشتر شرکت‌ها به دلایل مختلف از جمله هزینهٔ تهیهٔ روش مستقیم و مقاومت در برابر تغییرات استانداردهای گزارشگری مالی، از روش غیرمستقیم استفاده می‌کنند (Bahnson et al., 1996). این تناقض نشان‌دهندهٔ یک شکاف میان توصیه‌های استانداردگذاران و طرز عمل مدیران مالی است؛ از این رو، این پژوهش دلایل پافشاری تهیه‌کنندگان بر روش غیرمستقیم را بررسی می‌کند.

موضوع مهم دیگر میزان انطباق اطلاعات ارائه‌شده در روش غیرمستقیم با نیازهای واقعی سرمایه‌گذاران است. بررسی‌ها نشان داده‌اند سرمایه‌گذاران برای تحلیل جریان‌های نقد عملیاتی به اطلاعات جزئی‌تر نیاز دارند که فقط در روش مستقیم افشا می‌شود (Graham et al., 2016). اگر سرمایه‌گذاران قادر به برآورد دقیق اجزای جریان‌های نقدی عملیاتی در روش غیرمستقیم نباشند، آنگاه این شیوهٔ گزارشگری ممکن است به افشای ناکافی و کاهش کیفیت اطلاعات مالی منجر شود و در نهایت موجب تصمیم‌گیری‌های نادرست و کاهش کارایی بازارهای مالی شود (Lee, 2012).

هدف این پژوهش بررسی فاصلهٔ میان نیازها و ترجیحات سرمایه‌گذاران از یک سو و رفتار گزارشگری مالی تهیه‌کنندگان از سوی دیگر است. این پژوهش با تحلیل دیدگاه‌های سرمایه‌گذاران، مدیران مالی و حسابرسان، سعی دارد درکی بهتر از دلایل پافشاری بر استفاده از روش غیرمستقیم و پیامدهای آن ارائه دهد.

سهم علمی این پژوهش در دو حوزهٔ دانش‌افزایی و کاربردی مشخص می‌شود. از منظر دانش‌افزایی، این پژوهش با ارائهٔ شواهد تجربی دربارهٔ شکاف میان روش‌های گزارشگری جریان‌های نقدی و نیازهای سرمایه‌گذاران، به گسترش ادبیات حسابداری و گزارشگری مالی کمک می‌کند. همچنین، از دیدگاه کاربردی، یافته‌های این پژوهش می‌تواند راهنمایی برای تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری، مدیران مالی و سرمایه‌گذاران در راستای تصمیم‌گیری‌های آگاهانه‌تر و بهبود شفافیت و کیفیت گزارشگری مالی باشد. این مطالعه با بررسی دقیق نظرات افراد مرتبط با صورت جریان‌های نقدی در تمام مراحل تهیه، اطمینان‌بخشی و استفادهٔ نهایی، تلاش کرده است تا ادبیات موجود دربارهٔ صورت جریان‌های نقدی در طول چرخهٔ عمر آن را در محیط ایران توسعه دهد.

در ادامه، به ترتیب در بخش دوم مبانی نظری و پیشینهٔ پژوهش، در بخش سوم داده و روش‌شناسی و در بخش چهارم تجزیه‌وتحلیل داده‌ها و در نهایت در بخش پنجم بحث و نتیجه‌گیری ارائه شده است.

مبانی نظری و پیشینهٔ پژوهش

استانداردهای حسابداری مالی از ابتدا به طور سنتی واحدها را تشویق کرده‌اند تا خالص جریان نقدی حاصل از فعالیت‌های عملیاتی را به تفکیک طبقات عمدهٔ دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی ناخالص گزارش کنند. به عبارتی، با وجود مجاز شناختن روش غیرمستقیم، از روش مستقیم حمایت کرده‌اند. با این حال، از زمان پیدایش این صورت مالی، مدیران مالی

نشان داده‌اند عمدتاً تشویق‌ها برای استفاده از روش مستقیم را نادیده می‌گیرند. به عبارتی، تعداد بسیار کمی از آنها به این توصیه‌ها پایبند بوده‌اند و روش غیرمستقیم، همچنان پرکاربردترین روش ارائه است (King, 2023).

با وجود دلایل مختلف و گهگاه متناقض، بحث بر سر انتخاب روش ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی، از بدو پیدایش این صورت مالی اساسی وجود داشته است و نقطهٔ شروع آن به سال ۱۹۸۷ میلادی و جایگزینی استاندارد حسابداری مالی شمارهٔ ۹۵ (Financial Accounting Standards Board (FASB), 1987) به‌جای بیانیهٔ شمارهٔ ۱۹ هیئت اصول حسابداری (Accounting Principles Board, 1971) بازمی‌گردد. طبق رویهٔ مرسوم تدوین استانداردها، هیئت استانداردهای حسابداری مالی در سال ۱۹۸۷، قبل از صدور بیانیهٔ شمارهٔ ۹۵، اقدام به نظرسنجی نسبت به متن پیشنهادی اولیه کرد. به گزارش والاس و همکاران (1997)، در این نظرسنجی که حاوی نظرات افراد از چهار کشور استرالیا، نیوزلند، بریتانیا و ایالات متحده بود، ۵۷/۲ درصد از افراد طرفدار اجباری‌کردن روش مستقیم بوده‌اند. با این حال، در جریان تصویب متن نهایی، عدم الزام روش مستقیم با رأی موافق چهار در برابر سه مصوب شد. جالب آنکه نگرانی دو نفر از سه عضو مخالف این بود که به واسطهٔ عدم الزام به روش مستقیم، ممکن است سودمندی صورت جریان‌های نقدی کاهش یابد. دلیل آنها برای چنین نگرانی این بود که استفاده از روش غیرمستقیم نمی‌تواند اطلاعات مربوط دربارهٔ دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی یک شرکت در طول یک دوره را ارائه کند؛ در حالی که ارائهٔ اطلاعات مرتبط دربارهٔ جریان‌های نقدی یک واحد تجاری، هدف کلی بیان‌شده در بیانیهٔ شمارهٔ ۹۵ است. اگرچه متن مصوب این بیانیه در نهایت روش مستقیم را الزامی نکرد و صرفاً به حمایت از آن در برابر روش غیرمستقیم اکتفا کرد، این الزامی‌نشدن همچنان مورد بحث قرار دارد (Wallace et al., 1997).

مهم‌ترین تلاش برای الزام روش مستقیم در سال ۲۰۰۱ آغاز شد؛ زمانی که هیئت استانداردهای حسابداری مالی و هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری به منظور همگرایی استانداردهای حسابداری، به طور جداگانه پروژه‌هایی را برای بررسی ارائهٔ صورت‌های مالی آغاز کردند. تا اکتبر ۲۰۰۸، پروژهٔ مشترک با عنوان ارائهٔ صورت‌های مالی تا جایی پیش رفت که این دو هیئت سند «دیدگاه‌های اولیه دربارهٔ ارائهٔ صورت‌های مالی» را صادر کردند و آمادهٔ دریافت بازخورد تهیه‌کنندگان و کاربران شدند (International Accounting Standards Board (IASB), 2008). آنها این سند را در پاسخ به نگرانی‌های کاربران منتشر کردند. نگرانی اشاره‌شده توسط آنها این بود که کاربران معتقد هستند «الزامات فعلی اجازه می‌دهد بسیاری از انواع شیوه‌های جایگزین ارائه، صورت‌های مالی را حاوی اطلاعات به‌شدت تجمیع‌شده‌ای کنند که از نظر ارائه نیز متناقض هستند و این قضیه درک کامل رابطهٔ بین صورت‌های مالی و نتایج مالی یک واحد تجاری را دشوار می‌کند». این بحث مشترک، علاوه بر اینکه حاوی راهنمایی‌هایی دربارهٔ تطبیق دقیق جریان‌های نقدی با سود جامع بود، موضوع الزامی‌کردن روش مستقیم را نیز مطرح کرد. این متن پیشنهادی توجیه لازم برای طرح الزام روش مستقیم را این‌گونه بیان می‌کند که گزارش‌های مالی باید شامل سه ویژگی باشند. نخست، انسجام که به عنوان توانایی مشاهدهٔ واضح رابطهٔ بین اقلام در تمام صورت‌های مالی تعریف می‌شود. دوم، تفکیک اطلاعات به این معنا که ترکیب ماندهٔ حساب‌ها در ارائه فقط در صورتی امکان‌پذیر است که اقلام از نظر اقتصادی مشابه باشند. آخرین ویژگی نیز به این موضوع اشاره دارد که ارائهٔ اطلاعات باید به گونه‌ای باشد که برای کاربران امکان ارزیابی نقدینگی و انعطاف‌پذیری مالی شرکت را فراهم کند. هیئت‌ها معتقد بودند روش مستقیم در برخورداری از این ویژگی‌ها از روش غیرمستقیم برتر است. درخواست بازخورد دربارهٔ تغییرات پیشنهادی در صورت‌های مالی از اکتبر ۲۰۰۸ شروع شد و تا آوریل ۲۰۰۹ ادامه داشت. در طول دورهٔ بازخورد، هیئت‌ها ۲۲۹ نامهٔ نظر دریافت کردند.

نتایج کار جپسون و همکاران (2016) در بررسی و تحلیل این مجموعهٔ نظرات دریافتی، نشان می‌دهد با وجود اینکه

تغییرات پیشنهادی دربارهٔ قالب و نحوهٔ ارائهٔ هر چهار صورت مالی اساسی بوده است، تعدادی جالب توجه از نظرات دریافتی (۱۸۰ نامه از ۲۲۹ نامه)، موضوع الزام به استفاده از روش مستقیم در ارائهٔ جریان‌های نقدی را نقد و بررسی کرده‌اند. تجزیه‌وتحلیل آنها بر روی ۱۸۰ نامه از ۲۹ کشور که نظرات طرف‌های علاقه‌مند را در خصوص پیشنهاد الزامی‌کردن روش مستقیم ارائه می‌دهد حاکی از آن است که این بار برخلاف نتایج والاس و همکاران (Wallace et al., 1997)، ۸۱ درصد از افراد با الزامی‌کردن روش مستقیم مخالف بوده‌اند (Jeppson et al., 2016).

در اکتبر ۲۰۱٦ نیز شورای گزارشگری مالی، مقالهٔ «بهبود صورت جریان‌های نقدی» را به بحث گذاشت (Financial Reporting Council (FRC), 2016). هدف این مقاله تأمین ورودی پروژهٔ هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری در رابطه با صورت‌های مالی اساسی، از طریق تحریک بحث دربارهٔ فرصت‌ها برای مفیدترکردن صورت جریان‌های نقدی بود. بخش پنج مقالهٔ یادشده شامل این پیشنهاد است که یک استاندارد حسابداری باید آن اجزایی از جریان‌های نقدی عملیاتی را که اهمیتی ویژه دارند، شناسایی و افشای مقدار این اجزا یا تغییرات در اقلام سرمایه در گردش مرتبط با آن را الزامی کند.

تا ۳۱ مارس ۲۰۱۷، شورا ۲۲ نامهٔ نظر دریافت کرد که چهار نامه مربوط به گروه‌های نمایندهٔ کاربران بودند. در بیانیهٔ بازخورد این مقاله که در جولای ۲۰۱۷ منتشر شد، نظرات دریافتی دربارهٔ پنج پرسش ویژه منعکس شده‌اند. دو نظر از این نظرات به توجه ویژه نیاز دارند. نخست اینکه، یک شرکت حسابداری بیان می‌کند از آنجا که گمان می‌رود نیازهایی متنوع در استفاده از صورت جریان‌های نقدی برای کاربران وجود دارند، آنها متقاعد نشده‌اند که در حال حاضر وضوح کافی دربارهٔ این نیازها برای پیشنهاد تغییرات ویژه وجود دارد. بر این اساس، آن شرکت تعامل بیشتر با کاربران را برای درک بهتر اینکه چه تغییراتی باعث بهبود ارتباط صورت جریان‌های نقدی می‌شود را توصیه می‌کند. مورد دوم این است که بیشتر پاسخ‌دهندگان موافق هستند که جریان‌های نقدی فرضی نباید در صورت جریان‌های نقدی گزارش شوند؛ هرچند معاملات غیرنقدی باید افشا شوند (FRC, 2017).

بنا بر آنچه بیان شد، در طول تاریخ ۳۷سالهٔ این صورت مالی، نهادهای قانون‌گذار تا کنون دو تلاش جالب توجه برای الزامی‌کردن روش مستقیم انجام داده‌اند که به نتیجه نرسیده‌اند. اما تحولات اخیر که پس از توقف پروژهٔ ارائهٔ صورت‌های مالی در اکتبر ۲۰۱۰ رخ داده است و مجال طرح آن در اینجا نیست، نشان می‌دهد صورت جریان‌های نقدی احتمالاً تحت بازنگری‌های آتی قرار خواهد گرفت و ممکن است تلاش دیگری برای اجباری‌کردن روش مستقیم در راه باشد (Schmutte & Duncan, 2019).

پس از بیان سیر تاریخی دربارهٔ نحوهٔ ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی در میان استانداردگذاران، اکنون با مرور ادبیات موجود سعی می‌شود مجموعهٔ یافته‌های پژوهشی که تا به امروز در پاسخ به سلسلهٔ پرسش‌های مطرح‌شده در بخش مقدمه گزارش شده‌اند، به صورت مختصر بیان شوند.

از زمان پژوهش رابرتس و گابارت دربارهٔ صورت وجوه در ۱۹۷۲ تا کنون، بسیاری از پژوهش‌ها نشان داده‌اند استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی روش ارائهٔ مستقیم را ترجیح می‌دهند (Muzira, 2020; Jeppson et al., 2016; Arola, 2015; Roberts & Gabhart, 1972). حتی قبل از اینکه افشائیات جریان نقد به صورت استاندارد درآید، چند نفر از صاحب‌نظران از جمله پیتون[1]، ۱۹٦۳؛ هیس[2]، ۱۹۷۸؛ لی[3]، ۱۹۸۱؛ توماس[4]، ۱۹۸۲؛ سورتر[5]، ۱۹۸۲؛ نورنبرگ[6]، ۱۹۸۳، اولویت استفاده از رویکرد مستقیم را بیان کرده‌اند (خدارحمی و حامدی، ۱۳۹۷).

نتایج نظرسنجی انجام‌شده در سال ۲۰۰۹ دربارهٔ نحوهٔ افشای جریان‌های نقدی که به صورت مشترک توسط هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری و هیئت استاندارد حسابداری مالی آمریکا انجام شد نیز توانست حمایت قوی

تحلیل‌گران خبرهٔ مالی را نسبت به افشای جریانات نقدی به روش مستقیم به دست آورد. در این نظرسنجی که هم از لحاظ برگزارکننده و هم از لحاظ کمیت و کیفیت مشارکت‌کنندگان (با توجه به حضور ۵٤۱ نفر از تحلیلگران خبرهٔ مالی)، از اعتباری قابل ملاحظه برخوردار است، بیشتر پاسخ‌دهندگان موافق بودند که اطلاعات فراهم‌شده به روش مستقیم پیش‌بینی آنها در خصوص جریان‌های نقدی آتی را بهبود بخشیده است. به ویژه ۹٤ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقد بوده‌اند از میان طبقات مختلف جریان‌های نقدی عملیاتی، اطلاعات مربوط به وجوه دریافتی از مشتریان که فقط در صورت جریان‌های نقدی تهیه‌شده به روش مستقیم یافت می‌شود، مهم‌ترین اطلاعات گزارش‌شده در این بخش است. این در حالی است که به گفتهٔ پورحیدری و همکاران (۱۳۸۸)، تدوین‌کنندگان استاندارد در سطح دنیا مدعی هستند ارزیابی معنادار جریان‌های نقدی عملیاتی فقط از طریق افشای دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی امکان‌پذیر است و این اطلاعات نیز فقط از طریق روش مستقیم گزارش می‌شود.

نظر به اینکه استفاده‌کنندگان همواره متحمل هزینهٔ جمع‌آوری، پردازش و تفسیر اطلاعات می‌شوند، هیئت استانداردهای حسابداری مالی آمریکا (FASB, 2018) نگرانی در خصوص هزینه و منفعت استانداردهای حسابداری را در چارچوب نظری گزارشگری مالی مورد توجه قرار داده (نسخهٔ بازنگری‌شده ۲۰۱۸، بندهای ۱۳۳–۱٤۰) و تصریح کرده است از دیدگاه اجتماعی باید این دست هزینه‌ها تا حد ممکن کاهش یابند؛ بنابراین، استفاده‌کنندگان از صورت جریان‌های نقدی که اطلاعات بخش فعالیت‌های عملیاتی آن به روش غیرمستقیم ارائه شده است، متحمل هزینهٔ اضافی برای تخمین و گردآوری اطلاعات مهم و ضروری موجود در روش مستقیم می‌شوند. علاوه بر این، امکان دارد تصمیم‌های مبتنی بر داده‌های برآوردی به‌جای داده‌های دقیق، به طور بالقوه تخصیص نادرست منابع را به همراه داشته باشند. از آنجا که یک شرکت کمترین هزینهٔ تولید اطلاعات را در رابطه با خود دارد، یکی از راه‌های کاهش این دست هزینه‌ها افشای اطلاعات جریان نقد به روش مستقیم مطابق با ترجیحات بیشتر استفاده‌کنندگان است.

اگرچه این موضوع در نشست مشترک هیئت‌های حسابداری مالی آمریکا و بین‌الملل مطرح شده است و هر دو هیئت معتقد هستند روش مستقیم باید برای همهٔ شرکت‌ها اجباری شود و در نتیجه، با تشکیل یک کارگروه مشترک موضوع الزام به استفاده از روش مستقیم یا غیرمستقیم را به عنوان بخشی از پروژهٔ مشترک خود با عنوان «ارائهٔ صورت‌های مالی» به طور ویژه مورد بازبینی قرار داده‌اند، استانداردهای کنونی همچنان استفاده از هر دو روش را مجاز می‌دانند. به عقیدهٔ کیاپایت‌گروشنینه و آلور (2019)، این انتخاب نشان‌دهندهٔ قدرت نفوذ دیدگاه‌های بیان‌شده توسط تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی در لابی با هیئت‌های استانداردگذاری است (Kiaupaite-Grušniene & Alver, 2019).

نکتهٔ جالب توجه این است که هرچند استانداردهای راهنمای تهیهٔ صورت جریان‌های نقدی مصوب نهادهای استانداردگذاری مختلف، هم‌راستا با شواهد تجربی و نتایج نظرسنجی‌های انجام‌شده، در طول سالیان متمادی تهیه‌کنندگان را تشویق به استفاده از روش مستقیم کرده‌اند، صورت جریان‌های نقدی منتشرشده در ایران نشان می‌دهد تمامی شرکت‌های پذیرفته‌شده این صورت مالی اساسی را با استفاده از روش غیرمستقیم تهیه می‌کنند و به طور جدی این ترجیح استفاده‌کنندگان را نادیده می‌گیرند. البته، در سایر کشورها نیز بیشتر شرکت‌ها جریان‌های نقدی عملیاتی خود را با استفاده از روش غیرمستقیم گزارش می‌کنند. برای نمونه، در کار انجام‌شده توسط اورپورت و زانگ (2009)، نسبت صورت جریان‌های نقدی که با استفاده از روش غیرمستقیم تهیه شده‌اند، بیش از ۹۰ درصد گزارش شده است (Orpurt & Zang, 2009).

این بی‌توجهی به ترجیحات استفاده‌کنندگان در حالی است که دلایلی مهم برای اولویت روش مستقیم در مطالعات

تجربی مستند شده‌اند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند یک دلیل برای ترجیح استفاده‌کنندگان به ارائهٔ روش مستقیم سهولت این روش از نظر قابلیت درک است (King, 2023; Davern et al., 2019; Hodder et al., 2008). همچنین، در مطالعات بسیاری ادعا شده است که اطلاعات تفصیلی دریافت و پرداخت‌های نقدی که به صورت ناخالص در روش مستقیم ارائه می‌شود، برای پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی مفیدتر است و به طرزی جالب توجه، قدرت توضیح‌دهندگی و دقت مدل‌های پیش‌بینی را افزایش می‌دهد (Farshadfar & Monem, 2019; Glaum, et al., 2018) و به طور مشابه، باکساس و استن‌هایم (۲۰۱۹) چنین سودمندی را در ارزیابی نقدینگی و پیش‌بینی برای ورشکستگی شرکت‌ها گزارش کرده‌اند (Baksaas & Stenheim, 2019).

چارچوب‌های نظری گزارشگری مالی (هم در نسخهٔ هیئت استانداردهای حسابداری مالی آمریکا و هم در نسخهٔ بین‌الملل)، به علاوهٔ متن استاندارد حسابداری شمارهٔ ۲ ملی، استاندارد ۹۵ آمریکا و استاندارد بین‌المللی شمارهٔ ۷، همگی اذعان دارند صورت جریان‌های نقدی باید برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی حاوی اطلاعات مفید، به ویژه برای پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی و همچنین ارزیابی نقدینگی و توان پرداخت بدهی یک واحد تجاری باشد. در همین راستا، نتایج پژوهش تجربی تروت (۲۰۱۹) نیز حکایت از آن دارد که معمولاً، هدف اصلی استفاده‌کنندگان از صورت جریان‌های نقدی پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی یا ارزیابی نقدینگی واحدهای تجاری است (Trout, 2019)؛ هرچند برخی از پژوهش‌ها ادعا می‌کنند صورت جریان‌های نقدی برای اهداف مختلف استفاده می‌شود (Munter, 2023; Ni et al., 2019). علاوه بر این، شواهد قوی دیگری نیز دربارهٔ ارتباط ارزشی جریان‌های نقدی مستقیم گزارش شده است (Charitou et al., 2017). به طور ویژه، در محیط بازار سرمایهٔ ایران، یافته‌های پژوهش خدارحمی و حامدی (۱۳۹۷) نشان می‌دهد تفکیک خالص جریان نقد عملیاتی به اجزای اصلی تشکیل‌دهندهٔ آن موجب افزایش توان تبیین قیمت و بازده سهام شرکت‌ها خواهد شد؛ بنابراین، شواهد تجربی بازار سرمایه ایران از برتری روش مستقیم نسبت به روش غیرمستقیم از لحاظ سودمندی برای تصمیم‌گیری حمایت می‌کند.

با وجود آنچه بیان شد، دیدگاه‌هایی نیز در حمایت از روش غیرمستقیم وجود دارند. برای نمونه، پژوهش موزیرا (۲۰۲۰) مدعی شده است دلیل حمایت از روش غیرمستقیم در میان مدیران مالی در درجهٔ اول این است که تصور می‌شود تهیهٔ آن آسان‌تر است (Muzira, 2020). گوردون و همکاران (2017) نیز معتقد هستند تهیهٔ صورت جریان‌های نقدی به روش غیرمستقیم آسان‌تر است؛ زیرا با توجه به آنچه در سیستم‌های حسابداری معمولی ارائه می‌شود، نیازی به ثبت اضافی یا دست‌کاری دفتر کل ندارد(Gordon et al., 2017).

صورت جریان‌های نقدی منتشرشده در ایران نیز حکایت از اصرار تهیه‌کنندگان برای استفاده از روش غیرمستقیم در گزارش جریان‌های نقدی عملیاتی دارد. این در حالی است که مطالعات نشان می‌دهند نحوهٔ ارائهٔ صورت جریان‌های نقدی بر قضاوت‌های سرمایه‌گذاران حرفه‌ای تأثیر دارد (اعتمادی و تاری‌وردی، ۱۳۸۵). به ویژه، نحوهٔ ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی می‌تواند بر قابلیت درک، توانایی پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی و ارزیابی نقدینگی تأثیرگذار باشد (پورحیدری و همکاران، ۱۳۸۸).

با بررسی بی‌طرفانهٔ ادبیات موجود، می‌توان خلاصهٔ دلایل حمایت یا مخالفت با روش مستقیم را به شرح زیر ارائه کرد (Jones & Ratnatunga, 1997).

مجموعهٔ دلایل حمایت از روش مستقیم:

- روش مستقیم اطلاعات مفیدتری فراهم می‌کند.

- روش مستقیم توانایی مشاهدهٔ واضح رابطهٔ بین اقلام جریان‌های نقدی عملیاتی و اقلام سایر صورت‌های مالی را فراهم می‌کند.
- روش مستقیم اقلام بااهمیتی را که ماهیت یا کارکرد مشابه ندارند، به طور جداگانه ارائه می‌کند.
- فزونی منافع بر مخارج

مجموعهٔ دلایل مخالفت با روش مستقیم:

- روش مستقیم از لحاظ درک و اجرا بسیار پیچیده است.
- دلیلی متقاعدکننده مبنی بر برتری اطلاعات روش مستقیم وجود ندارد.
- روش غیرمستقیم اطلاعات مفیدتری فراهم می‌کند.
- مدیریت باید حق انتخاب داشته باشد.
- صورت جریان‌های نقدی به‌ندرت در تصمیم‌گیری‌ها استفاده می‌شود.
- نگرانی بابت هزینهٔ اجرا (فزونی مخارج بر منافع)
- روش غیرمستقیم ارتباط بهتری بین صورت جریان‌های نقدی و سایر صورت‌های مالی برقرار می‌کند.

پرسش‌های پژوهش

بنا بر آنچه شرح داده شد، این پژوهش به صورت مشخص در پی یافتن پاسخ پرسش‌های زیر است:

۱- کاربرد صورت جریان‌های نقدی منتشرشده در عمل چگونه است؟

۱-۱ سرمایه‌گذاران عمدتاً به کدام منظور از صورت جریان‌های نقدی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی استفاده می‌کنند؟

۱-۲ ترتیب اولویت سرمایه‌گذاران در استفاده از بخش‌های مجموعهٔ صورت‌های مالی برای پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی یک واحد تجاری چگونه است؟

۱-۳ ترتیب اولویت سرمایه‌گذاران در استفاده از بخش‌های مجموعهٔ صورت‌های مالی برای ارزیابی نقدینگی (توان ایفای تعهدات) یک واحد تجاری چگونه است؟

۲- انتظارات و ادراک سرمایه‌گذاران در ارتباط با افشای جریان‌های نقدی عملیاتی چگونه است؟

۲-۱ سرمایه‌گذاران کدام روش گزارش بخش عملیاتی صورت جریان‌های نقدی را ارجح می‌دانند؟

۲-۲ اولویت اهمیت افشای اجزای تشکیل‌دهندهٔ خالص جریان‌های نقد عملیاتی برای سرمایه‌گذاران چگونه است؟

۲-۳ سرمایه‌گذاران تا چه اندازه موافق با این مطلب هستند که می‌توان اجزای تشکیل‌دهندهٔ خالص جریان نقد عملیاتی را که برای آنها حائز اهمیت است (برای نمونه، وجه نقد دریافتی از مشتریان)، با استفاده از افشائیات روش غیرمستقیم و سایر صورت‌های مالی، با اطمینان معقول برآورد کرد؟

۳- دیدگاه مدیران مالی و حسابرسان دربارهٔ دلایل استفاده از روش غیرمستقیم در ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی چیست؟

۴- مدیران مالی و حسابرسان تا چه اندازه موافق با این گزاره هستند که «امکان افشا به روش مستقیم و با رعایت ملاحظات هزینه – منفعت برای شرکتی که صورت‌های مالی آن را تهیه یا حسابرسی می‌کنند، وجود دارد»؟

روش پژوهش

دیدگاه استفاده‌شده در این مطالعه اثبات‌گرایی و روش اجرای آن پیمایش است. نظری و همکاران (2006) معتقد هستند

وقتی موضوع مطالعه نگرش و ترجیحات افراد نسبت به یک پدیده است، بهترین منبع گردآوری شواهد خود افراد هستند (Nazari et al., 2006). معمولاً در هر پژوهش، جامعهٔ تحت بررسی یک جامعهٔ آماری است که پژوهشگر مایل است دربارهٔ صفت (صفت‌ها) متغیر واحدهای آن مطالعه کند؛ اما در این مطالعه برای یافتن شواهد لازم به منظور پاسخ به پرسش‌های مطرح‌شده، داده‌های مورد نیاز از طریق نظرسنجی از افراد هدف در سه جامعهٔ سرمایه‌گذاران خصوصی، مدیران مالی و حسابرسان جمع‌آوری شده‌اند. نخست، جامعهٔ سرمایه‌گذاران خصوصی فعال در بازار سرمایهٔ ایران (اعم از فردی یا نهادی). دوم، جامعهٔ مدیران مالی شرکت‌های فعال در بازار سرمایهٔ ایران، به عنوان تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی که در مجموع، تعداد ٤٠٥ شرکت پذیرفته‌شده در بازارهای اول و دوم بورس و فرابورس پس از حذف شرکت‌های مالی و سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده‌اند. در نهایت، جامعهٔ حسابداران رسمی معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار که مجموعاً شامل ۸۲۰ نفر حسابرس تحت استخدام ٦٩ مؤسسه می‌شوند.

با توجه به مشخص‌بودن حجم جامعه‌ها در رابطه با مدیران مالی شرکت‌ها و حسابرسان معتمد سازمان بورس و مشخص‌نبودن چارچوب جامعه در رابطه با سرمایه‌گذاران خصوصی فعال در بازار سرمایهٔ کشور، چنانچه از جدول مورگان برای تعیین اندازهٔ نمونه استفاده شود، حجم نمونهٔ مورد نیاز برای سرمایه‌گذاران ٣٨٤ نفر، حسابرسان ٢٦٥ نفر و مدیران مالی ۲۰۱ نفر خواهد بود.

در این پژوهش، به منظور دنبال‌کردن اهداف اکتشافی مطالعه و عمق‌بخشیدن به یافته‌ها از لحاظ کیفی، از روش نمونه‌برداری استفاده‌شده در رویکردهای کیفی به عنوان یک طرح نمونه‌برداری غیرتصادفی استفاده شده است. جامعهٔ سرمایه‌گذاران خصوصی فعال در بازار سرمایهٔ کشور فاقد چارچوب مشخص است و در خصوص دو جامعهٔ دیگر نیز پراکندگی جغرافیایی و ناهمگونی بین اعضای این جامعه‌ها بسیار زیاد است؛ از این رو، اعضای نمونه از طریق نمونه‌گیری در دسترس با روش گلوله‌برفی به شیوهٔ نمایی بدون تبعیض انتخاب شده‌اند.

پرسشنامه‌های استفاده‌شده در نظرسنجی‌ها از نوع ساختاریافته هستند و برای افزایش میزان مشارکت، توزیع و اجرای آنها به صورت اینترنتی بوده است. این پرسشنامه‌ها در مرحلهٔ ساخت ابزار برای بررسی روایی، توسط گروهی از اساتید دانشگاه که از اعضای حرفه نیز هستند، بررسی شدند. در نهایت، پس از ارسال دو نوبت پیام یادآوری برای افراد دعوت‌شده به فاصلهٔ یک هفته و دو هفته، دورهٔ نظرسنجی خاتمه یافت و داده‌های استخراج‌شده از پرسشنامه‌های تکمیل‌شده در تجزیه‌وتحلیل استفاده شدند.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات زمینه‌ای در نگارهٔ (۱) نشان می‌دهد بیشتر اعضای حاضر در نمونه‌ها از لحاظ ترکیب سنی بالای ۳۰ سال و از نظر جنسیت مرد هستند. با این حال، نتایج آزمون‌های حساسیت نشان داد ترکیب سنی و جنسی تأثیری بر یافته‌های گزارش‌شده ندارد. سایر اطلاعات جمعیت‌شناختی مؤید این مطلب است که افراد حاضر در نمونه‌ها از تجربه و مهارت کافی برای تکمیل پرسشنامه برخوردار بوده‌اند. در همهٔ گروه‌ها، بیش از نیمی از پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی ارشد یا بالاتر هستند و در میان مدیران مالی و حسابرسان، بیشتر اعضای حاضر در نمونه‌ها دست‌کم پنج سال سابقهٔ کار حرفه‌ای دارند. حتی در گروه حسابرسان، بیش از نیمی از آنها دست‌کم سمت حسابرس ارشد دارند.

در گروه سرمایه‌گذاران خصوصی نیز، نیمی از افراد پاسخ‌گو نقش سرمایه‌گذار نهادی را ایفا می‌کنند. با این حال، ۳۰ درصد از پاسخ‌گویان در گروه سرمایه‌گذاران خصوصی اظهار داشته‌اند به‌هیچ‌وجه از اطلاعات صورت‌های مالی برای

تصمیم‌گیری‌های اقتصادی استفاده نمی‌کنند. از این دسته از پاسخ‌گویان، هیچ پرسش دیگری پرسیده نشده است و بلافاصله از تحلیل کنار گذاشته شده‌اند.

نگارهٔ ۱: اطلاعات جمعیت‌شناختی اعضای نمونه

Table 1: Demographic information of sample members

گروه	متغیر		فراوانی	درصد	متغیر		فراوانی	درصد
سرمایه‌گذاران خصوصی (۳۸٤ نفر)	مدرک	کارشناسی	۹۵	۲٤/۷٤	سن	کمتر از ۳۰	۱۱	۲/۸٦
		کارشناسی ارشد	۲۰۷	۵۳/۹۱		بین ۳۰ تا ۳۹	۲۵۰	٦۵/۱۰
		دکتری	۳۵	۹/۱۱		بین ٤۰ تا ٤۹	۱۱۹	۳۰/۹۹
		سایر	٤۷	۱۲/۲٤		۵۰ سال به بالا	٤	۱/۰٤
	نقش سرمایه‌گذار	سرمایه‌گذاری نهادی	۱۹۲	۵۰/۰۰	رشتهٔ تحصیلی	حسابداری	۷۹	۲۰/۵۷
		سرمایه‌گذاری شخصی	۵۹	۱۵/۳٦		سایر رشته‌های مالی و اقتصادی	۱۱۷	۳۰/٤۷
		سایر کاربردها	۱۹	٤/۹۵		سایر رشته‌ها	۱۸۸	٤۸/۹٦
		من استفاده نمی‌کنم	۱۱٤	۲۹/٦۹	جنسیت	مرد	۳۲۷	۸۵/۱٦
						زن	۵۷	۱٤/۸٤
حسابرسان (۲٦۵ نفر)	مدرک	کارشناسی	۹۳	۳۵/۰۹	سن	کمتر از ۳۰	۱۵	۵/٦٦
		کارشناسی ارشد	۱۲۷	٤۷/۹۲		بین ۳۰ تا ۳۹	۱۵۸	۵۹/٦۲
		دکتری	۳۹	۱٤/۷۲		بین ٤۰ تا ٤۹	۷۲	۲۷/۱۷
		سایر	٦	۲/۲٦		۵۰ سال به بالا	۲۰	۷/۵۵
	سابقهٔ حسابرسی	کمتر از ۵ سال	۱٦	٦/۰٤	سمت	شریک	٤۰	۱۵/۰۹
		بین ۵ تا ۱۰ سال	۹۱	۳٤/۳٤		سرپرست	۳۲	۱۲/۰۸
		بین ۱۱ تا ۲۰	۱۳۱	٤۹/٤۳		حسابرس ارشد	۷۷	۲۹/۰٦
		بالاتر از ۲۰ سال	۲۷	۱۰/۱۹		حسابرس	۱۱٦	٤۳/۷۷
مدیران مالی (۲۰۱ نفر)	مدرک	کارشناسی	۸۲	٤۰/۸۰	سن	کمتر از ۳۰	۱۱	۵/٤۷
		کارشناسی ارشد	۱۰۲	۵۰/۷۵		بین ۳۰ تا ۳۹	۱۰۸	۵۳/۷۳
		دکتری	۱٤	٦/۹۷		بین ٤۰ تا ٤۹	٦۷	۳۳/۳۳
		سایر	۳	۱/٤۹		۵۰ سال به بالا	۱۵	۷/٤٦
	سابقهٔ حسابداری	کمتر از ۵ سال	۱٤	٦/۹۷	رشته تحصیلی	حسابداری	۱٤۰	٦۹/٦۵
		بین ۵ تا ۱۰ سال	۵۳	۲٦/۳۷		سایر رشته‌های مالی و اقتصادی	٤۹	۲٤/۳۸
		بین ۱۱ تا ۲۰	۱۰۷	۵۳/۲۳		سایر رشته‌ها	۱۲	۵/۹۷
		بالاتر از ۲۰ سال	۲۷	۱۳/٤۳		جمع	۲۰۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

کاربرد صورت جریان‌های نقدی در پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی و ارزیابی نقدینگی

نگارهٔ (۲)، در پاسخ به پرسش ۱-۱، نسبت پاسخ‌دهندگانی را نشان می‌دهد که نخستین هدف خود از به‌کارگیری صورت جریان‌های نقدی را پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی یا ارزیابی نقدینگی (توان ایفای تعهدات) شرکت معرفی کرده‌اند. نسبت سهم اعضای نمونه بین این دو هدف کاربردی تقریباً برابر بود. ۳٤/۸ درصد عمدتاً برای پیش‌بینی جریان‌های نقد آتی یک

واحد تجاری یا سرمایه‌گذاری و ٣٤/١ درصد از پاسخ‌دهندگان عمدتاً برای ارزیابی نقدینگی یک واحد تجاری از صورت جریان‌های نقدی استفاده می‌کنند. فقط ١/٨ درصد از پاسخ‌دهندگان از صورت جریان‌های نقدی عمدتاً برای اهداف دیگر از جمله ارزیابی عملکرد یا پایش تغییرات مالی استفاده می‌کنند. از سوی دیگر، ٢٩/٣ درصد از پاسخ‌گویان اظهار کرده‌اند هیچ‌گاه از صورت جریان‌های نقدی برای تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده نمی‌کنند. بنابراین، ٦٨/٩ درصد از پاسخ‌دهندگان در مقابل دیگر گزینه‌ها به عنوان «گروه دوم»، قرار گرفته‌اند. مطابق نتایج آزمون دوجمله‌ای، این نسبت از نظر آماری به طرزی جالب توجه بیشتر از ٥٠ درصد و اندازهٔ اثر نیز کوچک است (p=٠/٠٠٠ و ٠/١٨٩= کوهن g). همچنین، مرزهای بالا و پایین فاصلهٔ اطمینان ٩٥درصدی (تعدیل‌شده برای جامعهٔ نامحدود) با استفاده از تکنیک بوت استرپ برای نسبت جامعه نشان داده شده‌اند. جالب توجه است که کران پایین فاصلهٔ اطمینان ٩٥ درصد نیز برای نسبت جمعیت سرمایه‌گذارانی که در گروه اول هستند، بیشتر از ٦٣ درصد است. یافته‌ها از این فرضیه پشتیبانی می‌کند که «بیشتر سرمایه‌گذاران از صورت جریان‌های نقدی برای پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی یا به منظور ارزیابی نقدینگی (توان ایفای تعهدات) شرکت استفاده می‌کنند».

نگارهٔ ٢: نخستین هدف از به‌کارگیری صورت جریان‌های نقدی در تصمیم‌سازی‌های مالی

Table 2. The first purpose of using the cash flow statement in financial decision-making

کاربرد صورت جریان‌های نقدی	٪ احتمال مشاهده‌شده	کران پایین	کران بالا	نتایج آزمون دوجمله‌ای*		
		سطح اطمینان ٩٥٪		طبقات**	کد (١) و (٢)	سایر گزینه
ارزیابی نقدینگی و توان ایفای تعهدات	٣٤/١	٢٨/٥	٤٠/٠	تعداد	١٨٦	٨٤
انجام پیش‌بینی‌های مالی	٣٤/٨	٢٩/٦	٤٠/٧	حتمال مشاهده‌شده نسبت آزمون t	٪٦٨/٩ ٪٥٠	٪٣١/١ -----
ارزیابی عملکرد	٠/٧	٠/٠	١/٩	معناداری یک دامنه	٠/٠٠٠	
پایش تغییرات مالی	١/١	٠/٠	٢/٦	اندازهٔ اثر (g)	٠/١٨٩	
هیچ‌گاه استفاده نمی‌کنم	٢٩/٣	٢٣/٧	٣٤/٨	کران بالا	٪٧٤/٨	٪٣٦/٧
جمع	١٠٠			کران پایین	٪٦٣/٣	٪٢٥/٢
*اندازهٔ اثر بزرگ g> =٠/٢٥ اندازهٔ اثر متوسط g=٠/٢٥-٠/٢ اندازهٔ اثر کوچک g=٠/١-٠/٢ ناچیز g<٠/١						

منبع: یافته‌های پژوهش

نگاره‌های (٣ و ٤)، نیز به‌ترتیب در پاسخ به پرسش‌های ١-٢ و ١-٣، دیدگاه سرمایه‌گذاران خصوصی را دربارهٔ میزان سودمندی صورت جریان‌های نقدی در میان مجموعهٔ صورت‌های مالی برای پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی و ارزیابی نقدینگی یک شرکت نشان می‌دهند. این نتایج بیانگر این است که صورت سود و زیان از دید سرمایه‌گذاران خصوصی با میانگین رتبهٔ ١/٥٢ سودمندترین صورت مالی در پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی است و صورت جریان‌های نقدی با میانگین رتبهٔ ٢/٩٠ در رتبهٔ سوم سودمندی قرار دارد. این تفاوت در سودمندی درک‌شده توسط سرمایه‌گذاران خصوصی، از معناداری آماری نیز برخوردار است (آمارهٔ خی‌دو= ٣٢٤/٧٠، معناداری= ٠/٠٠٠). چنین یافته‌هایی منجر به رد این فرضیه می‌شود که «سرمایه‌گذاران صورت جریان‌های نقدی را سودمندترین بخش صورت‌های مالی در پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی یک شرکت قلمداد می‌کنند».

با این حال، سرمایه‌گذاران در خصوص ارزیابی نقدینگی شرکت‌ها، صورت جریان‌های نقدی را با میانگین رتبهٔ ۱/۷۷ سودمندترین صورت مالی دانسته و پس از آن، صورت وضعیت مالی را با میانگین رتبهٔ ۲/۰۹ قرار داده‌اند. در اینجا نیز، سودمندی درک‌شده توسط سرمایه‌گذاران خصوصی در بین بخش‌های مختلف مجموعهٔ صورت‌های مالی از تفاوت آماری معناداری برخوردار است (آمارهٔ خی‌دو= ۲۶۰/۲۸، معناداری=۰/۰۰۰). این یافته‌ها در راستای حمایت از این فرضیه است که «سرمایه‌گذاران صورت جریان‌های نقدی را سودمندترین بخش صورت‌های مالی در ارزیابی نقدینگی (توان ایفای تعهدات) یک شرکت قلمداد می‌کنند».

نگارهٔ ۳: سودمندی بخش‌های مختلف صورت‌های مالی در پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی

Table 3: The usefulness of different sections of financial statements in predicting future cash flows

صورت‌های مالی	میانگین رتبه	نتایج آزمون فریدمن	
صورت سود و زیان (۱)	۱/۵۲	تعداد	۲۷۰
صورت وضعیت مالی (۲)	۲/۱۹	آمارهٔ خی‌دو	۳۲٤/۷۰۲
صورت جریان نقدی (۳)	۲/۹۰	درجهٔ آزادی	۳
یادداشت‌ها (٤)	۳/۳۹	معناداری	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نگاره ٤: سودمندی بخش‌های مختلف صورت‌های مالی در ارزیابی نقدینگی

Table 4: The usefulness of different parts of financial statements in evaluating liquidity

صورت‌های مالی	میانگین رتبه	نتایج آزمون فریدمن	
صورت جریان‌های نقدی (۱)	۱/۷۷	تعداد	۲۷۰
صورت وضعیت مالی (۲)	۲/۰۹	آمارهٔ خی‌دو	۲٦۰/۲۸۰
صورت سود و زیان (۳)	۲/۷۲	درجهٔ آزادی	۳
یادداشت‌ها (٤)	۳/٤۲	معناداری	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

ترجیح سرمایه‌گذاران خصوصی به ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی با استفاده از روش مستقیم

از آنجا که سرمایه‌گذاران خصوصی طیفی وسیع از دانش و مهارت مالی را شامل می‌شوند، به منظور ارزیابی میزان آشنایی پاسخ‌گویان با روش‌های تهیهٔ بخش عملیاتی صورت جریان‌های نقدی، ابتدا از آنها دربارهٔ آشنایی با روش‌های مستقیم و غیرمستقیم گزارشگری جریان‌های نقدی ناشی از فعالیت‌های عملیاتی پرسیده شد. ۵۷/۸ درصد از پاسخ‌گویان بیان کردند «شناخت کافی از این دو روش ندارم و مایل به پاسخ‌گویی به پرسش‌های این بخش نیستم». فقط ۱۳ درصد از افراد نمونه ادعا کرده‌اند «به اندازهٔ کافی آشنایی دارم» و ۲۹/۳ درصد باقی‌مانده از طریق انتخاب گزینهٔ «مایل به مطالعهٔ راهنمای آشنایی با قالب گزارشگری روش مستقیم و غیرمستقیم هستم» به راهنمای تهیه‌شده در پیوست پرسشنامه هدایت شدند و به این ترتیب، تلاش شد آموزش اولیه در این خصوص را دریافت کنند. با این حال، به دلیل وجود احتمال عدم موفقیت راهنمای

پیوست، در پرسش‌های اصلی این بخش همچنان گزینهٔ «شناخت کافی از این دو روش ندارم» در میان سایر گزینه‌ها قرار گرفته است. علاوه بر این، در نهایت از یک پرسش ملاک مرجعی نیز برای تشخیص پاسخ‌های سرسری در این بخش استفاده شده است.

شواهد گزارش‌شده در نگاره (٥)، در پاسخ به پرسش ۲-۱، نشان می‌دهد ۸۵/۱ درصد از پاسخ‌گویان نهایی (١١٤ نفر) معتقد هستند جریان نقدی ناشی از فعالیت‌های عملیاتی بهتر است با استفاده از روش مستقیم گزارش شود. نتایج آزمون دوجمله‌ای نشان می‌دهد این نسبت از نظر آماری به طرزی جالب توجه بیشتر از ۵۰ درصد و اندازهٔ اثر نیز بزرگ است (معناداری= ۰/۰۰۰ و ۰/۳۵۱= کوهن g). جالب توجه است که کران پایین فاصلهٔ اطمینان ۹۵ درصد نیز برای نسبت جمعیت سرمایه‌گذاران خصوصی که روش مستقیم را ترجیح می‌دهند، بیشتر از ۷۸ درصد است. این یافته‌ها به حمایت از این فرضیه منجر می‌شود که «بیشتر سرمایه‌گذاران خصوصی روش مستقیم را برای نمایش بخش فعالیت‌های عملیاتی صورت جریان‌های نقدی ترجیح می‌دهند».

نگاره ٥: سرمایه‌گذاران خصوصی که روش مستقیم ارائهٔ جریان‌های نقدی عملیاتی را ترجیح می‌دهند

Table 5: Private investors who prefer the direct method of presenting operating cash flows

طبقات	تعداد	احتمال مشاهده‌شده	نسبت آزمون t	معناداری یک دامنه	اندازهٔ اثر (g)	کران پایین	کران بالا
						سطح اطمینان ۹۵٪	
مستقیم	۹۷	٪۸۵/۱	٪۵۰	۰/۰۰۰	۰/۳۵۱	٪۷۸/۱	٪۹۱/۲
غیرمستقیم	۱۷	٪۱٤/۹				٪۸/۸	٪۲۱/۹
جمع	١١٤	٪۱۰۰					

منبع: یافته‌های پژوهش

وجه نقد دریافتی از مشتریان، مهم‌ترین جریان نقدی که برآورد معقول آن دشوار است

از سرمایه‌گذاران دربارهٔ اهمیت افشای برخی از اجزای جریان‌های نقدی عملیاتی در مقیاس هفت‌درجه‌ای پرسش شده است. نگارهٔ (٦)، در پاسخ به پرسش ۲-۲، دیدگاه سرمایه‌گذاران خصوصی را به صورت مقایسه‌ای دربارهٔ میزان اهمیت پنج جریان از مهم‌ترین جریان‌های نقدی ورودی و خروجی بخش فعالیت‌های عملیاتی یک شرکت نشان می‌دهد. پاسخ‌گویان «دریافت‌های نقدی حاصل از فروش کالا و ارائهٔ خدمات» را با میانگین نمرهٔ ٦/٨٩ مهم‌ترین جریان نقدی دانسته‌اند. نکتهٔ جالب توجه این است که کران پایین فاصلهٔ اطمینان ۹۵ درصد برای میانگین اهمیت این گزینه در سطح جامعه بیشتر از کران بالای این فاصلهٔ اطمینان برای میانگین اهمیت هر جریان نقدی دیگری است. بر اساس آزمون فریدمن نیز، میزان اهمیتی که سرمایه‌گذاران خصوصی برای جریان‌های نقد عملیاتی مختلف درک می‌کنند، از تفاوت آماری معناداری برخوردار است (٤٨٢/٠٥٩ =آمارهٔ خی‌دو، معناداری=۰/۰۰۰).

علاوه بر این، نگارهٔ (٧) نیز مجدداً در پاسخ به پرسش ۲-۲، نسبت پاسخ‌دهندگانی را نشان می‌دهد که افشای «دریافت‌های نقدی حاصل از فروش کالا و ارائهٔ خدمات» را بسیار مهم قلمداد می‌کنند. مطابق نتایج آزمون دوجمله‌ای، این نسبت برابر ۸۸/۵ درصد است و از نظر آماری به طرزی جالب توجه بیشتر از ۵۰ درصد و اندازهٔ اثر نیز بزرگ است

(معناداری=۰/۰۰۰ و ۰/۳۸۵= کوهن g). جالب توجه است که کران پایین فاصلهٔ اطمینان ۹۵ درصد نیز برای نسبت جمعیت سرمایه‌گذاران خصوصی که افشای این جزء را بسیار مهم می‌دانند، بیشتر از ۸٤ درصد است. این یافته‌ها در راستای حمایت از این فرضیه است که «بیشتر سرمایه‌گذارانی که از صورت جریان‌های نقدی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی استفاده می‌کنند، افشای وجه نقد دریافتی از مشتریان را بسیار مهم تلقی می‌کنند».

نگارهٔ ٦: اهمیت اجزای جریان‌های نقدی عملیاتی از دید سرمایه‌گذاران خصوصی

Table 6: The importance of operating cash flow components from the perspective of private investors

جریان‌های نقدی عملیاتی	نمره میانگین	کران پایین	کران بالا	میانگین رتبه	نتایج آزمون فریدمن	
		سطح اطمینان ۹۵٪				
وجه نقد دریافتی از مشتریان	٦/٨٩	٦/٨٤	٦/٩٢	٤/٣٦	تعداد	۲۷۰
پرداخت‌های نقدی بابت خرید کالا و خدمات	٦/١٩	٦/٠٩	٦/٢٩	٣/٦٦	آماره	٤٨٢/٠٥٩
پرداخت مالیات بر درآمد	٤/٤٤	٤/٢١	٤/٦٨	٢/٥١	درجهٔ آزادی	٤
پرداخت هزینهٔ مالی	٤/٣٨	٤/١٢	٤/٦٧	٢/٥٢	معناداری	۰/۰۰۰
سایر دریافت و پرداخت‌های نقدی عملیاتی	٣/٧١	٣/٥٣	٣/٨٩	١/٩٤		

منبع: یافته‌های پژوهش

نگارهٔ ۷: نسبت سرمایه‌گذارانی که افشای وجه نقد دریافتی از مشتریان را بسیار مهم می‌دانند

Table 7: The proportion of investors who consider the disclosure of cash received from customers very important

طبقات	تعداد	درصد احتمال مشاهده‌شده	نسبت آزمون t	معناداری یک دامنه	اندازهٔ اثر (g)	کران پایین	کران بالا
						سطح اطمینان ۹۵٪	
بسیار مهم	۲۳۹	۸۸/٥	٪٥۰	۰/۰۰۰	۰/۳۸٥	۸٤/۸	۹۲/۲
سایر گزینه‌ها	۳۱	۱۱/٥				۷/۸	۱٥/۲
جمع	۲۷۰	۱۰۰					

منبع: یافته‌های پژوهش

با این حال، زمانی که از سرمایه‌گذاران خصوصی خواسته شد میزان موافقت یا مخالفت خود را با این گزاره بیان کنند: «با استفاده از افشائیات صورت تطبیق خالص جریان‌های نقد عملیاتی با سود یا زیان عملیاتی و سایر صورت‌های مالی، می‌توان اجزای بااهمیت خالص جریان نقد عملیاتی (برای مثال، دریافت‌های نقدی حاصل از فروش کالا و ارائهٔ خدمات) را با اطمینان معقول برآورد کرد»، فقط ۱٥/۹ درصد از افراد نظر موافق اعلام کردند. نتایج گزارش‌شده در نگارهٔ (۸)، در پاسخ به پرسش ۲-۳، حکایت از آن دارد که مطابق نتایج آزمون دوجمله‌ای، این نسبت از نظر آماری به طرزی جالب توجه کمتر از ٥۰ درصد و اندازهٔ اثر نیز بزرگ است (معناداری=۰/۰۰۰ و ۰/۳٤۱= کوهن g). جالب توجه است که کران بالایی فاصلهٔ اطمینان ۹٥ درصد نیز برای نسبت جمعیت سرمایه‌گذاران خصوصی که موافق این موضوع هستند، کمتر از ۲۱ درصد است؛ بنابراین، یافته‌ها در راستای حمایت از این فرضیه است که «تعدادی اندک از سرمایه‌گذاران معتقد هستند می‌توان اجزای تشکیل‌دهندهٔ خالص جریان‌های نقدی عملیاتی را که برای آنها حائز اهمیت است (برای مثال، وجه نقد دریافتی از مشتریان)، با استفاده از افشائیات

روش غیرمستقیم و سایر صورت‌های مالی، با اطمینان معقول برآورد کرد».

نگارهٔ ۸: امکان برآورد معقول اجزای مهم جریان‌های نقدی عملیاتی با استفاده از افشائیات روش غیرمستقیم

Table 8: The possibility of reasonable estimation of important components of operating cash flows using indirect method disclosures

طبقات	تعداد	احتمال مشاهده‌شده	نسبت آزمون t	معناداری یک دامنه	اندازهٔ اثر (g)	کران پایین	کران بالا
						سطح اطمینان ٪۹۵	
موافق با امکان برآورد معقول	٤٣	٪۱۵/۹	٪۵۰	۰/۰۰۰	۰/۳٤۱	٪۱۱/۵	٪۲۰/٤
بی‌طرف یا مخالف	۲۲۷	٪۸٤/۱				٪۷۹/٦	٪۸۸/۵
جمع	۲۷۰	٪۱۰۰					

منبع: یافته‌های پژوهش

دلایل حمایت از تهیهٔ صورت جریان‌های نقدی به روش غیرمستقیم از نگاه مدیران مالی و حسابرسان

شواهد ارائه‌شده در نگارهٔ (۹)، به منظور پاسخ به پرسش ۳، نشان می‌دهد مدیران مالی شرکت‌های بورسی به عنوان تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی، گزینهٔ «مدیریت باید حق انتخاب داشته باشد» را با سهم ۳۰/۳۵ درصد مهم‌ترین دلیل مخالفت خود با روش مستقیم دانسته و پس از آن، «روش مستقیم از لحاظ درک و اجرا بسیار پیچیده است» را با سهم ۲۷/۳٦ درصد و «دلیلی متقاعدکننده مبنی بر برتری اطلاعات روش مستقیم وجود ندارد» را با سهم ۲۱/۳۹ درصد بیان کرده‌اند.

نگارهٔ ۹: دلایل مدیران مالی و حسابرسان برای حمایت از روش غیرمستقیم

Table 9: Financial managers' and auditors' reasons for supporting the indirect method

مجموعهٔ دلایل مخالفت با روش مستقیم	دیدگاه مدیران مالی			دیدگاه حسابرسان		
	احتمال مشاهده‌شده	کران پایین	کران بالا	احتمال مشاهده‌شده	کران پایین	کران بالا
		سطح اطمینان ٪۹۵			سطح اطمینان ٪۹۵	
روش مستقیم از لحاظ درک و اجرا بسیار پیچیده است.	٪۲۷/۳٦	٪۱۹/۲	٪۳٦	٪٦/۰٤	٪۳	٪۸/۹
دلیلی متقاعدکننده مبنی بر برتری اطلاعات روش مستقیم وجود ندارد.	٪۲۱/۳۹	٪۱٤/٤	٪۲۹/٦	٪۲/٦٤	٪۰/۵	٪٤/۹
روش غیرمستقیم اطلاعات مفیدتری فراهم می‌کند.	٪٤/۹۸	٪۱/٦	٪۸/۸	٪۵/٦٦	٪۳	٪۹/۸
مدیریت باید حق انتخاب داشته باشد.	٪۳۰/۳۵	٪۲۱/٦	٪۳۹/۲	٪۷/۹۲	٪٤/٤	٪۱۲/۳
این صورت مالی به‌ندرت در تصمیم‌گیری‌ها استفاده می‌شود.	٪٦/٤۷	٪۲/٤	٪۹/٦	٪۲۰	٪۱٤/۳	٪۲۵/۱
نگرانی بابت هزینهٔ اجرا (فزونی مخارج بر منافع)	٪٤/٤۸	٪۱/٦	٪۸/۸	٪۷/۵۵	٪٤/٤	٪۱۱/۸
روش غیرمستقیم ارتباط بهتری بین صورت‌های مالی برقرار می‌کند.	٪٤/۹۸	٪۱/٦	٪۹/٦	٪۵۰/۱۹	٪٤۳/۳	٪۵٦/۷
جمع	٪۱۰۰			٪۱۰۰		

منبع: یافته‌های پژوهش

با این حال، دیدگاه حسابرسان در خصوص دلایل مخالفت با روش مستقیم متفاوت از تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی است. حسابرسان مهم‌ترین دلیل مخالفت خود با روش مستقیم را گزینهٔ «روش غیرمستقیم ارتباط بهتری بین صورت جریان‌های نقدی و سایر صورت‌های مالی برقرار می‌کند» با سهم ۵۰/۱۹ درصد دانسته و پس از آن، «صورت جریان‌های نقدی به‌ندرت در تصمیم‌گیری‌ها استفاده می‌شود» را با سهم ۲۰ درصد بیان کرده‌اند. نسبت حسابرسانی که دلیل مخالفت خود با روش مستقیم را پیچیدگی این روش از لحاظ درک و اجرا دانسته‌اند، فقط برابر ٦/٠٤ درصد است.

با این حال، یافته‌های ارائه‌شده در نگارهٔ (۱۰)، در راستای پاسخ به پرسش ٤، نشان می‌دهد ۹/٤٥ درصد از مدیران مالی و ٦١/٨٩ درصد از حسابرسان عضو نمونه معتقد هستند امکان افشای بخش جریان‌های نقدی عملیاتی به روش مستقیم و با رعایت ملاحظات هزینه – منفعت برای شرکتی که صورت‌های مالی آن را تهیه می‌کنند، وجود دارد. مطابق نتایج آزمون دوجمله‌ای، نسبت ۹/٤٥ درصد برای مدیران مالی از نظر آماری به طرزی جالب توجه کمتر از ۵۰ درصد و اندازهٔ اثر نیز بزرگ است (معناداری=۰/۰۰۰ و ۰/٤۰۵= کوهن g). جالب توجه است که کران بالایی فاصلهٔ اطمینان ۹۵ درصد نیز برای نسبت جمعیت مدیران مالی که موافق این موضوع هستند، کمتر از ۱۵ درصد است؛ بنابراین، اظهارات دریافت‌شده از مدیران مالی در راستای حمایت از این فرضیه است که «تعدادی اندک از تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی معتقد هستند با رعایت ملاحظات هزینه – منفعت، امکان افشای بخش جریان‌های نقدی عملیاتی به روش مستقیم برای شرکتی که صورت‌های مالی آن را تهیه می‌کنند، وجود دارد».

برخلاف دیدگاه مدیران مالی، نسبت حسابرسان موافق این گزاره (٦١/٨٩ درصد)، بر اساس نتایج آزمون دوجمله‌ای، از نظر آماری به طرزی جالب توجه بیشتر از ۵۰ درصد است. با این حال، اندازهٔ اثر ناچیز است (معناداری=۰/۰۰۰ و ۰/۱۱۹= کوهن g). جالب توجه است که کران پایین فاصلهٔ اطمینان ۹۵ درصد نیز برای نسبت جمعیت حسابرسانی که موافق این موضوع هستند، بیشتر از ٥٦ درصد است؛ بنابراین، اظهارات حسابرسان برخلاف مدیران مالی، به حمایت از این فرضیه منجر می‌شود که «بیش از نیمی از حسابرسان معتقد هستند امکان افشای بخش جریان‌های نقدی عملیاتی به روش مستقیم (با رعایت ملاحظات هزینه – منفعت) برای بیشتر شرکت‌ها وجود دارد».

نگارهٔ ۱۰: امکان افشای بخش جریان‌های نقدی عملیاتی به روش مستقیم و با رعایت ملاحظات هزینه – منفعت

Table 10: The possibility of disclosing the operating cash flow section in a direct way and with consideration of cost-benefit

طبقات	تعداد	احتمال مشاهده‌شده	نسبت آزمون t	معناداری یک دامنه	اندازهٔ اثر (g)	کران پایین	کران بالا
						سطح اطمینان ۹۵٪	
مدیران مالی موافق با امکان ارائه	۱۹	٪۹/٤٥	٪۵۰	۰/۰۰۰	۰/٤۰۵	٪٤/۵	٪۱۵/۱
بی‌طرف یا مخالف	۱۸۲	٪۹۰/۵۵				٪۸٤/۹	٪۹۵/۵
جمع	۲۰۱	٪۱۰۰					
حسابرسان موافق با امکان ارائه	١٦٤	٪٦١/٨٩	٪۵۰	۰/۰۰۰	۰/۱۱۹	٪٥٦/٤	٪٦٧/٤
بی‌طرف یا مخالف	۱۰۱	٪۳۸/۱۱				٪۳۲/٦	٪٤۳/٦
جمع	٢٦٥	٪۱۰۰					

منبع: یافته‌های پژوهش

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد بیشتر سرمایه‌گذاران برای تصمیم‌گیری اقتصادی خود از صورت جریان‌های نقدی استفاده می‌کنند. این استفاده عمدتاً برای ارزیابی نقدینگی (توان ایفای تعهدات) و پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی شرکت است. این نتایج با پژوهش‌های پیشین (Farshadfar & Monem, 2019; Glaum, et al., 2018) و همچنین اهداف تعیین‌شده در استانداردهای حسابداری برای صورت جریان‌های نقدی مطابقت دارد. با این حال، بررسی دقیق‌تر نشان می‌دهد ترتیب اولویت استفاده از اجزای صورت‌های مالی اساسی برای دو هدف یادشده متفاوت است. سرمایه‌گذاران صورت جریان‌های نقدی را مهم‌ترین منبع اطلاعاتی برای ارزیابی نقدینگی می‌دانند؛ اما در پیش‌بینی جریان‌های نقدی آتی، صورت سود و زیان و صورت وضعیت مالی نقشی مهم‌تر ایفا می‌کنند. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد صورت جریان‌های نقدی نزد سرمایه‌گذاران خصوصی ایرانی، تقریباً هیچ کاربرد دیگری غیر از موارد یادشده ندارد. این نتیجه با پژوهش‌هایی که ادعا می‌کنند صورت جریان‌های نقدی برای اهداف مختلف استفاده می‌شود (Munter, 2023; Ni et al., 2019)، در تناقض است.

در زمینهٔ ترجیحات سرمایه‌گذاران نسبت به نحوهٔ افشای جریان‌های نقد عملیاتی، نتایج حاکی از آن است که حدود ۸۵ درصد از این گروه روش مستقیم را برای ارائهٔ این جریان‌ها ترجیح می‌دهند. این یافته‌ها با بسیاری از نظرسنجی‌های قبلی (King, 2023; Schmutte & Duncan, 2019; Arola, 2015) هم‌خوانی دارد. همچنین، سرمایه‌گذاران «دریافت‌های نقدی حاصل از فروش کالا و ارائهٔ خدمات» را مهم‌ترین جریان نقدی می‌دانند و بر ضرورت افشای دقیق آن تأکید دارند. این دیدگاه با نتایج نظرسنجی مشترک انجام‌شده توسط هیئت‌های تدوین استانداردهای حسابداری بین‌المللی و آمریکا در سال ۲۰۰۹ مطابقت دارد. این هیئت‌ها پیشنهاد می‌کنند یک استاندارد حسابداری باید آن اجزایی از جریان‌های نقدی عملیاتی را که اهمیتی ویژه دارند، شناسایی و افشای مقدار این اجزا یا تغییرات در اقلام سرمایه در گردش مرتبط با آن را الزامی کند.

از منظر تفسیر نظری، استفاده از روش غیرمستقیم ممکن است متضاد با اصل کلی تشخیص حرفه‌ای افشای اطلاعات دریافت و پرداخت‌های نقدی به صورت خالص یا ناخالص باشد. هیئت استانداردهای حسابداری بین‌المللی (2007)، توصیه می‌کند وجوه نقد دریافتی و پرداختی نباید در صورت جریان‌های نقدی تهاتر شوند، مگر اینکه در خصوص اطلاعات اضافی ارائه‌شده در یک نمایش ناخالص هیچ ارزش فزاینده‌ای وجود نداشته باشد. این در حالی است که همین هیئت معتقد است افشای دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی به صورت جداگانه ارزش اطلاعاتی بیشتری دارد و به پیش‌بینی‌های مالی کمک می‌کند(IASB, 2007).

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد کمتر از یک‌سوم سرمایه‌گذاران خصوصی معتقد هستند می‌توان اجزای خالص جریان‌های نقدی عملیاتی را با استفاده از افشائیات روش غیرمستقیم و سایر صورت‌های مالی برآورد کرد. این نتیجه با پژوهش مانتر (2023) که نشان داده است برآورد دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی از طریق روش غیرمستقیم به اندازه‌گیری نادرست منجر می‌شود (Munter, 2023)، مطابقت دارد. چنین نتایجی حائز اهمیت است؛ زیرا بنا به اظهارات فرشادفر و منعم (2019)، ناخالص دریافت و پرداخت‌های نقدی ممکن است به تغییرات در فعالیت به گونه‌ای متفاوت پاسخ

دهند(Farshadfar & Monem, 2019)؛ از این رو، دسترسی به اطلاعات روش مستقیم در زمان تحلیل حساسیت جریان‌های نقدی نسبت به تغییرات حجم فعالیت ضرورت دارد.

در خصوص امکان‌پذیری اجرای روش مستقیم، تفاوتی معنادار میان دیدگاه مدیران مالی و حسابرسان مشاهده شد. حدود ٦٢ درصد از حسابرسان معتقد هستند افشای جریان‌های نقدی عملیاتی به روش مستقیم امکان‌پذیر است، در حالی که فقط ۹ درصد از مدیران مالی چنین نظری دارند. یافته‌هایی مشابه نیز در پژوهش آرولا (2015) در فنلاند گزارش شده است (Arola, 2015). علاوه بر این، دلایل حمایت از روش غیرمستقیم نیز میان حسابرسان و مدیران مالی متفاوت است؛ حسابرسان معتقد هستند روش غیرمستقیم ارتباط بهتری بین صورت جریان‌های نقدی و سایر صورت‌های مالی برقرار می‌کند، در حالی که مدیران مالی بر حق انتخاب مدیریت تأکید دارند. این نتایج با پژوهش‌های موزیرا (2020) و گوردون و همکاران (2017) که سهولت تهیه را به عنوان مهم‌ترین دلیل حمایت از روش غیرمستقیم مطرح کرده‌اند، مغایرت دارد (Gordon et al., 2017; Muzira, 2020).

مجموعه این یافته‌ها بیانگر آن است که اجماعی روشن میان متخصصان حرفه‌ای دربارهٔ امکان‌سنجی اجرای روش مستقیم و دلایل حمایت از روش غیرمستقیم وجود ندارد. این پراکندگی نظرها نشان می‌دهد دلیلی قانع‌کننده برای بی‌توجهی به نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان و عدم ارتقای کیفیت گزارشگری جریان‌های نقدی مطابق توصیه‌های استانداردهای حسابداری وجود ندارد؛ از این رو، استفاده از عنوان پافشاری برای این موضوع از این نظر مناسب و به‌جا به نظر می‌رسد.

اصرار بر استفاده از روش غیرمستقیم ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. این روش قابلیت اطمینان (ارائهٔ صادقانه) را کاهش می‌دهد؛ زیرا مبتنی بر صورت تطبیق سود است که مستعد خطاست و به معاملات اولیه اتکا ندارد. همچنین، ویژگی «مربوط بودن» نیز خدشه‌دار می‌شود؛ زیرا یافته‌های این پژوهش و پژوهش‌های دیگر (King, 2023; Davern et al., 2019; Hodder et al., 2008) نشان می‌دهد روش غیرمستقیم از نظر توجه به نیازهای استفاده‌کنندگان مورد انتقاد شدید قرار دارد. در نتیجه، عدم تطابق رویه‌های عملی با انتظارات استفاده‌کنندگان و افت ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی ممکن است مانع استفادهٔ مؤثر سرمایه‌گذاران از صورت جریان‌های نقدی در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی شود.

این نتایج پیامدهایی مهم برای تهیه‌کنندگان، حسابرسان و نهادهای نظارتی دارد. دلایل مطرح‌شده در حمایت از روش غیرمستقیم نشانگر قصور تهیه‌کنندگان در عمل به تعهدات خود تحت نظریهٔ نمایندگی و سایر چارچوب‌های نظری است. در حالی که استانداردهای حسابداری به دنبال ارتقای شفافیت و پاسخ‌گویی گزارشگری مالی هستند، بی‌توجهی به انتظارات کاربران می‌تواند اثربخشی اطلاعات ارائه‌شده را کاهش دهد؛ بنابراین، یافته‌های این پژوهش ضرورت بازنگری در استانداردهای افشای جریان‌های نقدی و الزام استفاده از روش مستقیم را برجسته می‌کند.

یادداشت‌ها

1 Paton
2 Heath
3 Lee
4 Thomas
5 Sorter
6 Nurnberg

فهرست منابع

اعتمادی، حسین، و تاری‌وردی، یداله (۱۳۸۵). تأثیر نحوهٔ ارائهٔ صورت جریان وجوه نقد بر قضاوت‌های سرمایه‌گذاران حرفه‌ای. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱۳(٤٥)، ٦٩-٨٨.
https://doi.org/20.1001.1.26458020.1385.13.3.4.2

پورحیدری، امید، ناظمی اردکانی، مهدی، و محمدی، امیر (۱۳۸۸). بررسی مقایسه‌ای توانایی پیش‌بینی اطلاعات صورت جریان وجوه نقد به روش مستقیم و روش غیرمستقیم. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۱٦(۳)، ۳۲-۵۷.
https://doi.org/20.1001.1.26458020.1388.16.3.2.1

خدارحمی، بهروز، و حامدی، فاطمه (۱۳۹۷). ارتباط ارزشی نسبی جریان‌های نقد عملیاتی از منظر اندازه‌گیری. *مجلهٔ دانش حسابداری*، ۹(۳)، ۷-۳۷. https://doi.org/10.22103/jak.2018.11568.2601

References

Accounting Principles Board. (1971). *APB opinion No. 19: Reporting changes in financial position*.

Arola, A. (2015). *The cash flow statement under scrutiny*. [Doctoral Thesis. University of Tampere]. Web, 1 Sep. 2017.

Bahnson, P. R., Miller, P. B., & Budge, B. P. (1996). Nonarticulation in cash flow statements and implications for education, research and practice. *Accounting Horizons*, *10*(4), 1-15. https://www.proquest.com

Baksaas, K., & Stenheim, T. (2019). Proposal for improved financial statements under IFRS. *Cogent Business and Management*, *6*, 1–24. https://doi.org/10.1080/23311975.2019.1642982

Charitou, A., Karamanou, A., & Kpita, A. (2017). The determinants and valuation effects of classification choice on the statement of cash flows. *Accounting and Business Research*, *48*(6), 613–650. https://doi.org/10.1080/00014788.2017.1407626

Davern, M., Gyles, N., Hanlon, D., & Pinnuck, M. (2019). Is financial reporting still useful? Australian evidence. *Abacus*, *55*(1), 237–272. https://doi.org/10.1111/abac.12152

Etemadi, H., & Tari Verdi, Y. (2000). The effect of cash flow statement on professional Investors judgment. *Accounting and Auditing Reviews*, *45*, 69-88. [In Persian]

Farshadfar, S., & Monem, R. (2019). Further evidence of the relationship between accruals and future cash flows. *Accounting and Finance*, *59*, 143–176. https://doi.org/10.1111/acfi.12260

Financial Accounting Standards Board (FASB). (2018). *Conceptual framework for financial reporting*. https://www.fasb.org

Financial Accounting Standards Board (FASB). (1987). *Statement of Financial Accounting standards, No 95, Statement of Cash Flows*. https://www.fasb.org/

Financial Reporting Council (FRC). (2016). *Discussion paper: improving the statement of cash flows*. https://www.frc.org.uk/

Financial Reporting Council (FRC). (2017). *Feedback statement: discussion paper improving the statement of cash flows*. https://www.frc.org.uk/

Glaum, M., Schmidt, P., & Schnürer, K. (2018). Process and accuracy of cash flow forecasting: a case study of a multinational corporation. *Journal of Applied Corporate Finance*, *30*(2), 65–82. https://doi.org/10.1111/jacf.12301

Gordon, E., Henry, E., Jorgensen, B., & Linthicum, Ch. (2017). Flexibility in cash-flow classification under IFRS: determinants and consequences. *Review of Accounting Studies*, *22*(2), 839–872. https://doi.org/10.1007/s11142-017-9387-1

Graham, J. R., Harvey, C. R., & Rajgopal, S. (2016). The economic implications of corporate financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, *62*(2-3), 241-273. https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2005.01.002

Hodder, L., Hopkins, P. E., & Wood, D. A. (2008). The Effects of Financial Statement and Informational Complexity on Analysts' Cash Flow Forecasts. *The Accounting Review*, *83*(4), 915–956. https://doi.org/10.2308/accr.2008.83.4.915

International Accounting Standards Board (IASB). (2007). *IAS 7: Statement of cash flows (Revised 2007)*. https://www.ifrs.org

International Accounting Standards Board (IASB). (2008). *Discussion paper: Preliminary views on financial statement presentation*. https://www.ifrs.org/

Jeppson, N. H., Ruddy, J. A., & Salerno, D. F. (2016). The Statement of Cash Flows and the Direct Method of Presentation. *Management Accounting Quarterly*, *17*, 1. https://www.proquest.com

Jones, S., & Ratnatunga, J. (1997). The decision usefulness of cash-flow statements by Australian reporting entities: Some further evidence. *British Accounting Review*, *29*(1), 67–85. https://doi.org/10.1006/bare.1996.0037

Kiaupaite-Grušniene, V., & Alver, L. (2019) .Comparability of statements of cash flows: evidence from Baltic countries. *Accounting and Management Information Systems*, *18*(3), 307−329. https://doi.org/10.24818/jamis.2019.03001

King, L. (2023) Indirect Versus Direct Method of Preparing the Statement of Cash Flows: Which Method Enhances the Understandability and Relevance of Cash Flows Information to Users?. *Journal of Economics & Management Research*. 1-3. https://doi.org/10.47363/JESMR/2023(4)170

Khodarahmi, B., & Hamedi, F. (2018). Relative Value Relevance of Operating Cash Flows of Measurement View. *Journal of Accounting Knowledge*, *9*(3), 7-37. https://doi.org/10.22051/jfm.2024.44721.2856 [In Persian]

Lee, L. F. (2012). Incentives to inflate reported cash from operations using classification and timing. *The Accounting Review*, *87*(1), 1-33. https://doi.org/10.2308/accr-10156

Munter, P. (2023). *The Statement of Cash Flows: Improving the Quality of Cash Flow Information Provided to Investors*. https://www.sec.gov/

Muzira, D. (2020). Which is a Better Method for Reporting Cash Flows from Operating Activities-Direct or Indirect Method?. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, *16*(1), 19-28. https://doi.org/10.9734/ajeba/2020/v16i130228.

Nazari, J., Kline, T., & Herremans, I. (2006). Conducting survey research in management accounting. In Hoque, Z. (Ed.), *Methodological issues in accounting research: Theories and Methods* (pp. 427–459). London: Spiramus Press Ltd.

Ni, L., Huang, P., Chiang, P., & Liao, Y. (2019). Cash flow statements and firm value: evidence from Taiwan. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, *71*, 280–290. https://doi.org/10.1016/j.qref.2018.09.004

Orpurt, S. F., & Zang, Y. (2009). Do Direct Cash Flow Disclosures Help Predict Future Operating Cash Flows and Earnings?. *The Accounting Review*, *84*(3), 293–935. https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.3.893

Pourheydari, O., Nazemi Ardakani, M., & Mohammadi, A. (2009). A Comparative Review of Predictive Ability of Direct and Indirect Methods Cash Flow Information. *Accounting and Auditing Review*, *16*(3), 32-57. https://doi.org/20.1001.1.26458020.1388.16.3.2.1 [In Persian]

Roberts, A. C., & Gabhart, D. R. L. (1972). Statement of funds: a glimpse of the future?. *The Journal of Accountancy*, *April*, 54-59. https://www.proquest.com

Schmutte, J., & Duncan, J. (2019). The statement of cash flows turns 30: common reporting deficiencies and recent changes. *The CPA Journal*, *8*, 6–10. https://www.cpajournal.com/2019/08/29/

Trout, R. (2019). Review of direct method statement of cash flows and associated teaching implications. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, *19*(2), 156–169. https://doi.org/10.33423/jhetp.v19i2.1450

Wallace, R. S., Choudhury, M. S., & Pendlebury, M. (1997). Cash flow statements: an international comparison of regulatory positions. *International Journal of Accounting* , *32*(1), 1–22. https://doi.org/10.1016/S0020-7063(97)90002-9